

különösen szerencsés helyen, a városi gyermekkönyvtár fősomszédságában épül; elhelyezése tehát szinte egyedülálló lehetőségeket kínál az együttműködésre. Szekszárdon új főiskola épült, amelynek könyvtára az iskolai, a főiskolai és a pedagógiai könyvtár funkcióját egyaránt betölti, s 14 osztályt, 300 hallgatót és mintegy 3300 Tolna megyei pedagógust lát el megfelelő könyvekkel. (A 8000 kötetes pedagógiai állományt eddig Bonyhádon tárolták.) A könyvtár 100 m²-es területen kezdi meg működését.

A gyakorlóiskolák könyvtárainak fejlesztése rendkívül fontos oktatási-közművelődési szükséglet. A működési feltételek megjavítása során nemcsak megfelelő helyiségekre van szükség, hanem arra is, hogy az új gyakorlóiskolákban felsőfokú képzettségű, függetlenített könyvtáros-tanár (tanító) dolgozzék. Csak így válhatnak a gyakorlóiskolai könyvtárak az iskolai könyvtári hálózat és a szakkollégiumi képzés bázishelyeivé és gyakorlókönyvtáraivá.

dr. Károlyi Ágnes

A könyvtárszakos hallgatók gyakorlati képzése

A Szombathelyen folyó könyvtárosképzésről legutóbb Tóth Gyula írt *Főiskolai könyvtárosképzés Szombathelyen* címmel a *Könyvtáros* 1975/4. számában. Ezúttal a könyvtári gyakorlatokról foglaljuk össze tapasztalatainkat, gondjainkat.

A főiskolai képzés céljának megfelelően a hallgatók az iskolai és a közművelődési könyvtárakban vesznek részt szakmai gyakorlaton. Most csak a tanév alatt folyó, órarend szerinti közművelődési könyvtári gyakorlatról szólunk, amelyre a képzés utolsó három félévében, összesen 127 órában kerül sor. A leendő könyvtárosok ekkor kapnak alkalmat az állományalakítás és feldolgozás, az olvasószolgálat és a tájékoztatás, valamint a hálózati és módszertani munka gyakorlati megismerésére.

Szervezeti keretek

A gyakorlatok szintere a tanácsi hálózat hét legnagyobb könyvtára, néhány hallgatónak pedig a szakszervezeti üzemi könyvtárakban, illetve két-három „C”-típusú közszégi könyvtárban nyílik gyakorlati lehetőség.

A tantárgyi programban a nappali tagozat óra- és vizsgaterve a gyakorlati időt heti óraszámra bontja, s alkalmanként két-négy órát szán a gyakorlatokra. Az így elaprózott idő az érdemi munkára nem elegendő, a vidéki intézményekben dolgozó hallgatóknak pedig még az oda- és visszautazáshoz is alig volna elég. Ezért az órakeretből egész munkanapokat képeztünk. A VI. és VII. félévben azonos a gyakorlatokra szánt nap, ekkor más órarendi elfoglaltság nincs. Az évfolyam hallgatóit két csoportra osztjuk, minden második héten ugyanaz a csoport vesz részt a gyakorlaton. Így lehetővé vált, hogy a könyvtárak hetenként két-két hallgatóval foglalkozzanak. Nagyobb csoportokkal és azonos munkaterületeken még a megyei könyvtárban sem végezhetnének elmélyült munkát.

A gyakorlatok szervezésével, látogatásával, a hallgatók munkájának értékelésével a főiskola külön megbízása alapján a megyei könyvtár igazgatóhelyettese foglalkozik, aki vezető metodikusként a könyvtári tanszék külső munkatársa. Folyamatosan kapcsolatot tart vele a tanszék egyik megbízott tanára, s ő vesz részt a félévet indító és záró, a hallgatókkal tartott megbeszéléseken is. A gyakorlatokat — a tanszék más tanáraival együtt — a helyszíni látogatások során is figyelemmel kíséri. E két munkatárs együttműködésén múlik elsősorban a tanszék és a gyakorlókönyvtárak közötti kapcsolat.

A gyakorlatokhoz minden félévben útmutató készül, amely a gyakorlat tartalmát meghatározó tematikát, valamint a hallgatók és könyvtárak számára szükséges gyakorlati tudnivalókat foglalja magában.

A gyakorlatot a könyvtárakban — szintén külön megbízással — a megfelelő szakterület könyvtárosa vezeti. A félévre szóló tematikát feladatokra, időpontokra, személyekre bontja. Segíti, irányítja és első fokon értékeli a munkát. Véleményét megbeszéli a hallgatókkal, és közli a vezető metodikussal az osztályzatokra vonatkozó javaslataival együtt.

Minden hallgató munkanaplót vezet a könyvtárakban gyűjtött tapasztalatairól, az ott végzett munkáról. Ebben rögzíti észrevételeit a kapott feladatokról, továbbá az

elméleti ismeretei és a gyakorlatban tapasztaltak közötti különbségekről. Eközben kénytelen átgondolni, rendszerezni tapasztalatait, alkalmazni a szakma terminológiáját, így mód nyílik folyamatosan kijavítani esetleges tévedéseit, elhallásait. A tanszék és a vezető metodikus a látogatásokon kívül a naplóból is nyerhet információkat a hallgató munkájáról, a tematikai előírások megvalósításának mértékéről és módjáról. A naplót a félév végén értékelik, és a végleges gyakorlati jegy megállapításához figyelembe veszik.

Cél és módszer. A szakterületeken folyó gyakorlatok

Néhány általános szempontot mindhárom félévben próbálunk érvényre juttatni. A gyakorlatvezetőknek ügyelniük kell arra, hogy a hallgatók érzékeljék: elméleti ismereteik ugyan nélkülözhetetlenek a könyvtári gyakorlatban, de csak kiindulási alapként. Fel kell ismerniük, hogy a gyakorlat csak részben ismétlése mindannak, amit a főiskolán tanultak; azok alkalmazásához a könyvtárakban folyó munka alapos megismerése is szükséges. De az is félrevezető volna, ha a könyvtárakban tapasztalt bármely módszert általános érvényűnek, „egyedül üdvözítőnek” fognák fel, még ha az eljárás az adott helyen valóban a legjobbnak minősíthető is.

A képzés tantárgyak szerint folyik, a könyvtári munkában azonban együtt kell alkalmazni az ismereteket. Arra törekszünk, hogy a gyakorlat révén — legalább egy-egy szakterületen belül — a rész munkák közötti összefüggésekre hívjuk fel a hallgatók figyelmét. Az a célunk, hogy a tantárgyakban való gondolkodás helyett ismereteiket a munkafázisok, munkafolyamatok logikus sorrendjébe tudják rendezni. A gyakorlat menetét a valóságban a könyvtárak napi életéhez is igazítani kell, emiatt a munkafolyamatok között nem mindig érvényesül a legkedvezőbb sorrend. Alapkövetelmény azonban, hogy a szorosan egymásra épülő rész munkák rendje nem borulhat fel, hogy helytelen a mozaikszerűen kiragadott munkafázisok gyakoroltatása. Az utóbbit azért sem tartjuk jónak, mert éppen a gyakorlat egyik lényeges ismérve vész el: a gyakorlati feladatok csak a könyvtárban, a könyvtárhoz kötődve végezhetők, nem válhatnak házfeladattá. (Ilyen lenne például bizonyos számú könyv osztályozása, kiragadva a más munkafázisokkal való összefüggésből, a könyvtár katalógusszerkesztési szabályzatának ismerete nélkül.)

A korábbi években a tematika maradéktalan megvalósítására törekedtünk, ezért esetenként elsősorban a tájékoztatás körébe tartozó fiktív feladatokat is kaptak a hallgatók. Most már tudjuk: pedagógiai szempontból igen fontos, hogy a hallgató munkája részévé váljék a könyvtár tevékenységének, mert különben haszontalan leckének érzi azt, amit végeznie kell.

A könyvtárosok és a hallgatók kapcsolatát kollégialis magatartás jellemzi. Főiskolai eredményeiket a gyakorlatvezetők nem ismerik, így mindenkor feltételezik a hallgatók megfelelő felkészültségét és tanulniakaratát. Örömmel tapasztaljuk, hogy munkafegyelmi, magatartásbeli problémák alig egy-két hallgatónál fordulnak elő. A gyakorlati munka iránti érdeklődésüket általában jónak, több esetben kiválóan minősíthetjük.

Az első gyakorlatokra a harmadik évben kerül sor: februártól márciusig, összesen 45 órában. Ekkor az állományalakítási és feldolgozási ismeretek elmélyítése a cél. A katalógizálás és az osztályozás tudnivalóit az első és a második évben sajátítják el a hallgatók. Az oktatás órakeretében a szemináriumi foglalkozások állnak előtérben, s a hallgatók már ekkor is kapnak gyakorlati feladatokat. Mégis zavaró, hogy a tanultak könyvtári alkalmazására csak egy, illetve másfél év múlva kerül sor. A nagy időeltérés tantervmódosítást igényel, a gyakorlatok idejét az elméleti képzés időszakához közelebb kellene kijelölni. Reméljük, erre a nem túl távoli időben sor kerülhet. Addig a gyakorlatvezetés módszereivel próbáljuk enyhíteni a felejtés kedvezőtlen hatását. Általános szabály, hogy a gyakorlaton minden segédeszköz használható, azaz ajánlott a „puskázás”. A gyakorlatvezető ismerteti a következő alkalomra tervezett feladatot (témakört), módot adván ezzel a hallgatóknak a felkészülésre.

A feldolgozó munka gyakoroltatása részét a könyvtípusú dokumentumokra korlátozódik. Erre vannak lehetőségeink, s ezt írja elő a tematika is. A gyakorlókönyvtárak többsége ugyan megkezdte zenei gyűjteményének kifejlesztését is, de a hangzó dokumentumok feldolgozása más-más szakaszban van náluk. Ahol a zenei anyag feldolgozása már a folyamatos munka részét alkotja, ott ennek megismerésére is alkalmat kap a gyakorló hallgató.

Ebben a félévben — gyakorlólóhelyként — azokra a könyvtárakra számíthatunk —, ahol a nagyobb közművelődési könyvtáraktól elvárható gyarapító és feltáró munka folyik. Ebbe a körbe a tanácsai hálózat „B”-típusú könyvtárai tartoznak, bár az elmúlt

években néhány — kívánt szinten álló — „C”-típusú könyvtárt is bevontunk a hallgatók gyakorlati képzésébe.

Az első félévnek az ad külön jelentőséget, hogy a hallgatók először kapcsolódnak be egy könyvtár munkájába, ekkor ismerkednek meg munkatársként a könyvtárosokkal. Az őket érő hatások fontosak lehetnek az egész könyvtárosi pálya megismerésében, vállalásában.

A tanév alatti gyakorlatok következő állomása a *felnőtt olvasószolgálat*. A IV. éves hallgatók az első félévben, összesen 56 órában vesznek részt a szolgálatban, tájékoztatósi feladatokat oldanak meg, és végzik a könyv-, illetve könyvtárpropaganda soron levő teendőit. A nyári gyakorlat idején a könyvtárak többségében kisebb a forgalom, az olvasói igények is egysíkúbb munkavégzésre adnak lehetőséget. Ezért az őszi olvasószolgálati gyakorlatot igen fontosnak tartjuk. Ez a harmadik alkalom a hallgatók számára a könyvtárakkal való találkozáásra, szerencsés esetben egyúttal a harmadik könyvtárral is, amit közelebbről megismerhetnek. A gyakorlóhely megválasztására ugyan lehetőséget adunk, de felhívjuk figyelmüket azokra az előnyökre, amelyek az eltérő típusú, nagyságú, más-más körülmények között működő könyvtárak megismeréséből származnak.

A gyakorlati idő nagy részét nyitvatartási időben, az olvasók között kell a hallgatóknak eltölteniük, mert a gyakorlat egyik — s talán legfontosabb — célja az olvasókkal való kapcsolatteremtés módszereinek elsajátítása. Ez komoly erőpróba, jó iskola a kisebb kudarcok elviseléséhez is. Arra törekszünk, hogy a hallgató lehetőleg találkozzék a tájékoztatást kérő olvasóval, viszontlássza a terve alapján összeállított kiállítás, valósítsa meg a tervezett katalógushasználati órát, a könyvtárbemutató látogatást. Általában azokat a formákat keressük, amelyek révén a hallgató is minősítheti munkája eredményét, közvetlenül érzékelheti hibáit.

Az olvasószolgálati gyakorlatot szeretik a hallgatók, szívesen vállalják a késő órákig tartó elfoglaltságot is, a könyvtár-matematika szakosok azonban néha a szépirodalom hiányos ismereteivel küszködnek. Éppen ezért örömmel olvastuk néhány munkanaplóban, hogy olvasószolgálati élményeik hatására már tudatosan törekednek könyv- és irodalomismeretük kiegészítésére, a hiányok pótlására.

A korábbi években olvasószolgálati gyakorlatra 10—14 könyvtárba oszthattuk be a hallgatókat. Sajnálatos és hosszabb távon tarthatatlan állapot, hogy bizonyos mértékig a tanárképzéshez alakított gyakorlatszervezési rendszert kell követnünk, s ezért 1977-ben a gyakorlóhelyek számát csökkentenünk kellett. Emiatt a könyvtárszakos hallgatók gyakorlati képzésében az üzemi és a községi könyvtárak nem vesznek részt, holott korábban eredményesen látták el gyakorlókönyvtári feladataikat. Különösen az olvasószolgálati gyakorlatok adtak alkalmat ezekben a könyvtárakban — esetenként a kedvezőtlenebb körülmények ellenére is — a hivatásszerűen és eredményesen folyó könyvtári munka megismerésére.

A legtöbb gondot a VIII. félévben sorra kerülő *módszertani gyakorlat* okozza. A hallgatók ezt a félévet februárban iskolai könyvtári gyakorlattal kezdik. Negyedévesek lévén, egyébként is rövidebb számukra a félév, s számtalan elfoglaltság köti le őket. Ezért igen nehéz számukra a mindössze 26 órás gyakorlati időt jól megszervezni és kihasználni. Munkaprogramjuk lényegében a könyvtárban való tájékozódásra és néhány községi könyvtár meglátogatására korlátozódik. Mivel ugyanazokba a könyvtárakba mennek, ahol akkor a harmadévesek a feldolgozó munkát gyakorolják, a módszertani gyakorlatokra más napot jelöltünk ki.

A könyvtárlátogatásokon úgy kellene részt venniük a hallgatóknak, hogy a járási könyvtárban található dokumentumokból már ismerjék a látogatásra kijelölt községi könyvtárakat, s a helyszínen csak az ott megoldható feladatokkal foglalkozzanak. A látogatások eredményessége azonban számtalan külső tényezőtől is függ. Különösen a tiszteletdíjas könyvtárossal működő könyvtárakban nemritkán módosul a látogatás tervezett időpontja. A tanácsi hálózatban a gépkocsikat ezeken a napokon teljesen leköti a gyakorlatok ellátása, még így is több könyvtár programvezetését igényli a hallgatók utaztatása. Fontosnak tartjuk, hogy ezen a gondon mielőbb enyhítsen a főiskola, egyébként a félév gyakorlati programjának sikere egy látszólag kis technikai nehézség miatt meghiúsulhat.

A látogatások azért alkalmat adnak arra, hogy a hallgatók bepillantsanak a községi könyvtárak munkájába, és ha felszínes tájékozódás révén is, de elképzelésük legyen arról, mi a járási módszertani irányítás szerepe abban, amit láttak. Fogalmat alkothatnak a könyvtárak külső kapcsolatairól, azok szerepéről, de mindezt jórészt írásos anyagok olvasásából és a látogatások alkalmával folytatott beszélgetésekből tudják meg. Ezen a munkaterületen a legnagyobbak az eltérések a járási könyvtárak feladatai, módszerei között, még egyetlen megyén belül is. A hallgatók hajlamosak általános érvényűnek tekinteni azt, amit egy-egy könyvtárban megismertek, ezért

legalább a beszélgetések kapcsán utalunk más járások, megyék eltérő módszertani munkájára, gyakorlatára.

A megyében négy járási szerepkört is betöltő könyvtár működik, a módszertani gyakorlatok vezetése elsősorban rájuk hárul.

Gondjaink és a továbbfejlesztés igénye

A gyakorlati képzés továbbfejlesztése szempontjából a legsürgetőbb feladat a gyakorlóléhelyek számának növelése és az ehhez szükséges feltételek megteremtése. Utalunk már arra, hogy 1977-ben ennek éppen a fordítottja következett be, tehát igen kevés könyvtárra támaszkodhatunk.

A könyvtáros—tanár szakos, nappali tagozatos hallgatókon kívül mintegy harminc Vas megyei levelező hallgató is jórészt ezeket a könyvtárakat keresi fel az előírt gyakorlatok elvégzése végett. A nappali tagozatos hallgatók — szemináriumi feldolgozásra kijelölt témáik, referátumaik kapcsán — ugyancsak a megye nagyobb könyvtáraihoz fordulnak a szükséges információkért, belső dokumentumokért. Mindez — az órarend szerinti gyakorlatokkal együtt — szinte állandó készenlélet, több-kevesebb elfoglaltságot követel a jól felkészült könyvtárosoktól, akik a folyamatos könyvtári munkához is kevesen vannak. Ehhez járul a tanító szakos hallgatók — az 1976/77-es tanévben 40-en voltak — szakkollégiumi képzéséhez tartozó könyvtári gyakorlat. Felkészítésüket ötös létszámú csoportokban, a város közelében levő községi könyvtárakban végezzük. Az 1976—1977-es tanév második félévében összesen 106 nappali tagozatos hallgató gyakorolt könyvtárainkban. A következő években a nappali tagozaton a hallgatók létszámának további emelkedése várható. Ehhez már végképp szüknek bizonyul a gyakorlókönyvtári „háttér”.

Ugyanakkor a hallgatók érdeklődési körét is jó lenne legalább a gyakorlati idő egyik félévében figyelembe venni. Gyakorlóléhelyként a szakszervezeti és a községi könyvtárakon kívül e vonatkozásban néhány szakkönyvtárra is gondolhatnánk.

A képzés minősége és a könyvtárak érdeke egyaránt megkívánja, hogy mielőbb megszűnjenek a gyakorlókönyvtárak számának növelését akadályozó okok, és a számba jövő intézmények gyorsabb ütemű fejlesztése is sürgős feladat.

A gyakorlatvezetők a könyvtárak legfelkészültebb, legtapasztaltabb szakemberei közé tartoznak. A „B”-típusú könyvtárakban — a személyi változások következtében — gyakran az igazgatók vállalják egy-egy félévre a hallgatók munkájának segítését, irányítását. Ez azzal is jár, hogy az amúgy is nagyon elfoglalt könyvtárosokra hárul a gyakorlatvezetés felelőssége, gondja is. A gyakorlati képzésben való részvétel az intézmények számára azonban mégsem csupán a megnövekedett elfoglaltságot, a könyvtárosok további megterhelését okozza. A könyvtárakkal szemben általában támasztott növekvő igények mellett a könyvtárosképzésben való részvétel is hat a könyvtárosokra, ösztönzi őket szakmai felkészültségük folyamatos fejlesztésére, erősíti bennük az igényesebb szakmai munkára való törekvést. Mindezt figyelembe véve is fontosnak tartjuk, hogy a közvetlen megyei szakmai érdekeket meghaladó szerep tartós vállalásához, megteremtődjenek a feltételek.

A szombathelyi főiskolán folyó könyvtáros—tanár szakos képzés a népművelőkönnyvtáros szakos képzés tapasztalatai alapján, arra épülve fejlődött ki. Hasonló utat jár be a megyében most a gyakorlati képzés is. Az 1962/63-ban megkezdett oktatás gyakorlati képzési bázisát ugyanazok a könyvtárak adták, amelyek most a főiskolai képzés gyakorlóléhelyei. A főiskolai képzéshez igazodó gyakorlati képzés változásait a tematikák módosult tartalma fejezi ki, egyúttal ez határozza meg s teszi egységessé a gyakorlóléhelyeken folyó munkát is. Az egységesség természetesen bizonyos megszorításokkal értendő. Nyilvánvaló, hogy minden könyvtár csak a saját szintjén képes követelményeket támasztani, saját gyakorlatát ismertetheti meg a hallgatókkal.

Munkánk eredményét vagy gyengéit mi magunk igen nehezen ítélnénk meg. Tapasztalataink szerint a hallgatók az elméleti képzés révén elsajátíthatják a könyvtári munka megkezdéséhez szükséges ismereteket. Felkészültségüket jónak tartjuk, s kellő alapnak az igényesebb szakmai feladatok vállalására is. Lehetőségeink szerint ehhez próbálunk hozzájárulni a gyakorlati idő jó kihasználásával.

A pályaválasztás befolyásolására, a könyvtároshivatás megkedveltetésére is alkalom lehet minden gyakorlat. Lehetőségeink ehhez nem a legkedvezőbbek. A felvételi-ket kérők most is szinte kizárólag nők, közülük néhány negyedéves már családanya is. A közművelődési könyvtári munkakörök a tanári pályánál kedvezőtlenebb feltételeket kínálnak számukra. Múltánytalan, hogy az előnytelenebb munkaidő-megoszláshoz még kisebb kezdő fizetés is járul. Lehet, hogy ez a körülmény nem perdöntő, de — a munkafeltételekkel együtt — már elég erős befolyásoló tényező.

Puskás Sándorné